

تبیین جایگاه اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران و ارایه راه کارهای تحقق الزامات آن

دکتر حسین علایی^۱

علی اکبر رستمی^۲

تاریخ دریافت: ۹۱/۱۱/۱۴

تاریخ پذیرش: ۹۱/۱۲/۱۵

چکیده

راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران، مسئولیت تعیین اهداف، ابزارها و امکانات و روش‌های دفاعی برای تأمین امنیت ملی کشور است. راهبرد دفاعی، با بهره‌گیری از عوامل قدرت ملی در بخش‌های نظامی و غیر نظامی، در گام نخست، به بازدارندگی در برابر تهدیدهای بالقوه پرداخته و در صورت شکست بازدارندگی راهبردی، به دفاع از تمامیت ارضی، امنیت ملی و منافع و ارزش‌های اساسی نظام اسلامی می‌پردازد.

خلیج فارس، یکی از صحنه‌های جغرافیای طبیعی است که به دلیل برخورداری از ویژگی‌ها و مؤلفه‌های مختلف قدرت، دارای کارکرد مهمی در راهبرد دفاعی کشور است. یکی از ابعاد یا مؤلفه اصلی و تأثیرگذار خلیج فارس، بعد اجتماعی و فرهنگی آن است که آن را به‌عنوان یکی از مناطق مرکزی و تأثیرگذار در تعاملات فرهنگی منطقه‌ای و جهانی مطرح کرده است. زیرا این منطقه، خاستگاه ادیان الهی و به ویژه دین مبین اسلام و نشر و توسعه آن به سراسر عالم است. شناسایی الزامات جایگاه خلیج فارس و استخراج راه‌کارهایی که بتواند این ضرورت‌ها را در بعد اجتماعی و فرهنگی محقق کرده و جایگاه خلیج فارس را از این منظر ارتقا و توسعه بخشد، از ضرورت‌هایی است که نیازمند توجه ملی در سطوح نظامی و غیرنظامی است. از این رو، در این مقاله سعی شده است ضمن

۱- دانشیار دانشگاه جامع امام حسین (ع)؛

۲- دانشجوی دکتری سیاست دفاعی دانشگاه جامع امام حسین (ع).

تبیین جایگاه خلیج فارس از نظر اجتماعی و فرهنگی، الزامات این بعد نیز از طریق اکتشافی، استخراج و در نهایت راه‌کارهایی برای تحقق این الزامات ارائه شود.

کلید واژه‌ها: خلیج فارس، راهبرد دفاعی، اجتماعی و فرهنگی، الزامات و راه‌کار.

مقدمه

دریاها، دارای کارکردهای متعددی هستند که در طول تاریخ استفاده بشر از آن، همواره منشأ کسب درآمد (صادرات، واردات، استفاده از ذخایر انرژی، آب‌زیان، آب مورد نیاز مصرف و...)، تبادلات و تعاملات فرهنگی، تهاجمات نظامی و تسخیر سرزمین‌ها و مهم‌تر از همه، ایجاد قدرت برای کشورهای ساحلی و حتی منشأ استعمار و استثمار بوده‌اند. دریاها، علاوه بر همه کارکردهای یاد شده، دارای جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی خاصی هستند که ناشی از توسعه شهرنشینی در سواحل آن‌ها و تعاملات اجتماعی و فرهنگی در دو سوی آن‌هاست. به‌ویژه آن‌که تحلیل روندهای راهبردی برای سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۳۰ نشان می‌دهد که شهرنشینی در سواحل دریاها توسعه خواهد یافت و این امر، باعث ایجاد فرصت‌ها، مزیت‌ها و در کنار آن، ایجاد چالش‌ها و تهدیداتی خواهد بود.

طبق جدیدترین محاسبات انجام شده در سال ۱۳۸۶ ه.ش. از سوی سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، از کل مرزهای جمهوری اسلامی ایران، بیش از ۶۱ تا ۶۳ درصد، یعنی ۵۳۱۲/۵۶ کیلومتر را مرزهای آبی تشکیل می‌دهد. از این مسافت، ۳۴۱۶/۵۶ کیلومتر شامل مرزهای دریایی و یا سواحل هستند و بقیه یعنی ۱۸۹۶ کیلومتر را مرزهای رودخانه‌ای و سایر عوارض آبی تشکیل می‌دهند. مرزهای دریایی ایران که بیش‌ترین مسافت مرزهای آبی را تشکیل می‌دهد، در دو قسمت جنوب (سواحل خلیج فارس و دریای عمان) و شمال (سواحل دریای خزر) امتداد یافته است. بر اساس محاسبات بالا، طول هر کدام از سواحل ایران به شرح زیر اعلام شده است:

* خلیج فارس: ۱۵۳۴ کیلومتر (از دهانه اروندرود تا شمالی‌ترین نقطه در تنگه هرمز)؛
* دریای عمان: ۱۰۴۷ کیلومتر (از شمالی‌ترین نقطه در تنگه هرمز تا خلیج گواتر آخرین میله مرزی)؛

* دریای خزر: ۸۳۵/۳ کیلومتر. (<http://www.darofogheayande.persianblog.ir>)

در این میان، موقعیت ممتاز خلیج فارس، باعث می‌شود تا فرصت‌های زیادی از نظر ژئوپلیتیکی و سیاسی در اختیار کشور قرار گیرد. ضمن آن‌که خلیج فارس همان‌گونه که باعث ایجاد مزیت‌ها و فرصت‌های زیادی است، به دلیل موقعیت ممتاز ژئوپلیتیک خود، منشأ بروز چالش‌ها و تهدیدهای مختلفی نیز هست. به ویژه این دریا دارای ویژگی‌ها و ارزش‌های خاصی در زمینه‌های مختلف است.

بیان مسأله

خلیج فارس، یکی از کانون‌های مهم و کلیدی گذشته، حال و آینده جهان است که منافع تمام کشورهای ساحلی و بیشتر کشورهای دنیا در آن گره خورده است. به همین دلیل، از دیرباز تاکنون منشأ تنش‌ها و جنگ‌های کوچک و بزرگ زیادی بوده و نمی‌توان افقی را برای پایان چالش‌های آن در آینده پیش‌بینی کرد. به طوری که در مورد آن گفته شده است: «هر قدرتی که به تنگه هرمز دست یابد، به خلیج فارس دست خواهد یافت. هر قدرتی که به خلیج فارس دست یابد، بر منابع عظیم انرژی دست خواهد یافت، هر قدرتی که به منابع عظیم انرژی جهان تسلط یابد، بر اقتصاد جهان تسلط خواهد یافت.» (تهامی، ۱۳۷۴: ۶۳-۶۲) دغدغه اصلی که در حال و آینده وجود دارد، استمرار خصومت‌ها و تنش‌های سیاسی و نظامی در خلیج فارس است که بر منافع و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، و به ویژه در بعد اجتماعی و فرهنگی تأثیر گذارند. به ویژه آن‌که مردم کشورهای منطقه خلیج فارس، همگی مسلمان هستند.

مسأله اصلی در مقاله حاضر، تبیین نقش و جایگاه اجتماعی و فرهنگی خلیج-فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران و الزاماتی است که این جایگاه را به خوبی محقق می‌سازند. برای عملی شدن و تحقق الزامات محقق کننده جایگاه اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس در راهبرد دفاعی کشور، آرایه راه‌کارهای تحقق این الزامات، یکی از ضروریات و ابزارهای اساسی است که بخش مهم و اساسی مقاله حاضر را تشکیل می‌دهد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

الف: اهمیت تحقیق

(۱) شناخت نقش و جایگاه واقعی خلیج فارس از نظر اجتماعی و فرهنگی در راهبرد دفاعی کشور، منجر به درک توانایی‌ها، فرصت‌ها و مزیت‌های موجود در این زمینه، در این دریا خواهد شد.

(۲) تدوین و اجرای هرگونه اقدام راهبردی و راه‌کارهای دفاعی جهت تأمین منافع و امنیت ملی، نیاز به شناخت ویژگی‌های بارز و تأثیرگذار محیط خلیج فارس، فرصت‌ها و تهدیدهای نهفته از نظر اجتماعی و فرهنگی دارد.

(۳) شناخت و تعیین الزامات جایگاه خلیج فارس در بعد اجتماعی و فرهنگی و تأثیر آن‌ها بر راهبردهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و نظامی، می‌تواند به اصلاح و بهبود راهبردها و راه‌کارهای کشور، برای سرمایه‌گذاری بیشتر در خلیج فارس منجر شود.

(۴) شناخت جایگاه و نقش بعد اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس در ایجاد آمادگی مطلوب دفاعی و انجام اقدام‌های بهینه در مقابل هرگونه تهدید قدرت‌ها و بازیگران ذی‌نفع در خلیج فارس، از دیگر پیامدهای این‌گونه تحقیقات به‌شمار می‌رود.

(۵) احصای مزیت‌ها، فرصت‌ها و قابلیت‌های قابل بهره‌برداری در بعد اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس، می‌تواند به کسب آمادگی دفاعی قبلی برای انجام اقدام‌های پیش‌گیرانه علیه هر نوع اقدام تحریمی، محاصره و یا نظامی دشمن از طریق خلیج فارس و تنگه هرمز شود.

(۶) انجام این‌گونه تحقیقات، می‌تواند به رفع نواقص و کمبودهای احتمالی موجود و یا آینده و به‌ویژه در زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی، کمک شایانی کند.

(۷) ایجاد زمینه‌های نگاه واقع‌بینانه در مسئولان و دست‌اندرکاران بخش‌های اجتماعی و فرهنگی کشور در حوزه خلیج فارس، دستاورد دیگری است که از طریق چنین تحقیق‌هایی حاصل می‌شود.

(۸) یکی از دستاوردهای مهم چنین مطالعاتی، پی‌بردن به نقش اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس در تولید قدرت دفاعی و بازدارندگی است. جغرافیای فرهنگی و اجتماعی

خلیج فارس، به دلیل ویژگی‌های منحصر به فرد ملل مسلمان منطقه، می‌تواند تولید کننده قدرت دفاعی بازدارنده و در نتیجه ارتقای امنیت ملی باشد.

ب: ضرورت تحقیق

(۱) خلیج فارس به عنوان سکوی توسعه اقتصادی ایران و محل تلاقی منافع کشورهای منطقه و بسیاری از کشورهای جهان، ایفای نقش می‌کند. بنابراین نادیده گرفتن نقش فرهنگی و اجتماعی آن در قدرت و امنیت ملی، می‌تواند به از بین رفتن فرصت‌ها و مزیت‌های زیادی منجر شود.

(۲) هر نوع بی‌توجهی به این‌گونه تحقیقات، ممکن است به لحاظ کردن نقش و اهمیت منطقه‌ای و جهانی فرهنگ و جمعیت خلیج فارس که محل تلاقی منافع جهانی است، در راهبردها و برنامه‌های توسعه‌ای و دفاعی لطمه وارد سازد.

(۳) در صورت کاهش و یا قطع دسترسی ایران به خلیج فارس و تنگه هرمز، حیات ملی کشور در معرض تهدید جدی خواهد بود. تکیه بر جمعیت و فرهنگ در سواحل این دریا، باعث خواهد شد تا در صورت وقوع هر نوع تنش نظامی و یا جنگ در خلیج فارس و تنگه هرمز، بخش قابل توجهی از مردم پشتیبانی شایان توجهی بنمایند.

(۴) از آن‌جا که بیش از ۹۰ درصد تبادلات تجاری کشور از طریق خلیج فارس و تنگه هرمز انجام می‌شود، بدون توجه به جمعیت و نقش آن‌ها در تعاملات اقتصادی، نمی‌توان راهبردهای توسعه ملی دریا پایه را به صورت کارآمد تدوین و اجرا کرد.

(۵) هر نوع غفلت از جایگاه و نقش اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس در امنیت ملی کشور، می‌تواند منجر به تأخیر و یا عدم سیاست‌گذاری‌های لازم در زمان مناسب شده و هزینه‌های آینده امنیت ملی را برای کشور افزایش دهد.

نوع و روش تحقیق

نوع این تحقیق کاربردی - توسعه‌ای و روش تحقیق، توصیفی - تحلیلی است.

اهداف تحقیق

الف - هدف اصلی

شناخت و دستیابی به جایگاه واقعی خلیج فارس از نظر اجتماعی و فرهنگی در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران، از طریق تعیین الزامات و ارزیابی راهکارهای تحقق آن‌ها.

ب - اهداف فرعی

- (۱) تبیین جایگاه اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران؛
- (۲) تعیین الزامات تأثیرگذار بعد اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران؛
- (۳) ارزیابی راهکارهای تحقق الزامات جایگاه خلیج فارس از منظر اجتماعی و فرهنگی در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران.

سؤالات تحقیق

الف - سؤال اصلی

خلیج فارس از نظر اجتماعی و فرهنگی، در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران، دارای چه جایگاهی است؟

ب - سؤالات فرعی

- (۱) از نظر اجتماعی و فرهنگی، خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران دارای چه جایگاهی است؟
- (۲) الزامات تأثیرگذار در بعد اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران کدامند؟
- (۳) راهکارهای تحقق الزامات جایگاه اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران کدامند؟

فرضیه تحقیق

از نظر اجتماعی و فرهنگی، منطقه خلیج فارس محل پیدایش سه دین توحید و به ویژه اسلام و دارای قدمت تاریخی زیاد در فرهنگ و تمدن اسلامی و غیر اسلامی

است. مشروعیت نظام‌های سیاسی منطقه از اسلام است و تعاملات فرهنگی و دینی میان کشورهای منطقه و خارج از آن، می‌تواند منجر به ایجاد و افزایش حوزه تعامل اجتماعی و فرهنگی کشور با همسایگان و سایر نقاط دنیا و در نتیجه افزایش حوزه نفوذ فرهنگی کشور شود.

متغیرهای تحقیق

الف - متغیر مستقل: جایگاه اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران؛

ب - متغیر وابسته: راه کارهای تحقق الزامات؛

ج - متغیر مداخله‌گر: راهبرد دفاعی.

معرفی جامعه‌ی آماری و نمونه آماری

الف - جامعه‌ی آماری

جامعه آماری که برای این منظور انتخاب شده است، شامل خبرگان، کارشناسان ارشد و مسؤولان مسایل خلیج فارس است که با توجه به ویژگی‌هایی که در فصل سوم بیان خواهد شد، حجم آن، ۵۰ تا ۵۵ نفر در نظر گرفته شده و بر دو گروه تقسیم شده است:

(۱) جامعه آماری غیرنظامی: شامل خبرگان، کارشناسان ارشد و مسؤولان بخش غیرنظامی است که دست‌اندرکار مسؤولیت در حوزه‌های مختلف مسایل و امور خلیج فارس هستند. عمده‌ترین سازمان‌های متولی در این مورد که به آن‌ها توجه شده است، شامل موارد زیر است:

- ❖ وزارت نفت؛
- ❖ شرکت نفت فلات قاره؛
- ❖ کشتی‌رانی جمهوری اسلامی ایران؛
- ❖ وزارت امور خارجه؛
- ❖ وزارت راه و ترابری؛
- ❖ گمرک جمهوری اسلامی ایران.

(۲) جامعه آماری نظامی: که شامل خبرگان، کارشناسان ارشد و مسئولان و فرماندهان رده‌های دریایی و نیروهای نظامی با مشخصات زیر است:

❖ فرماندهان دارای جایگاه ۱۷ و بالاتر در نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران؛

❖ فرماندهان دارای جایگاه ۱۷ و بالاتر در نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی؛

❖ فرماندهان دارای جایگاه ۱۷ و بالاتر در سایر نیروهای مسلح (در امور مرتبط با حوزه‌ها و مسایل خلیج فارس)؛

❖ اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های نظامی (مرتبط با مسایل خلیج فارس).

ب - حجم نمونه

حجم نمونه برای این تحقیق، بر اساس جدول آماری مورگان، ۴۵ نفر انتخاب شده که در دو بخش زیر است:

(۱) در بخش غیرنظامی: ۲۰ نفر؛

(۲) در بخش نظامی: ۲۵ نفر.

به دلیل محدودیت تعداد جامعه نمونه (زیر ۱۰۰ نفر)، از روش تمام‌شماری استفاده شده است.

ج - روش گردآوری اطلاعات

در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز تحقیق، از روش‌های زیر استفاده شده است:

الف - روش کتابخانه‌ای علمی و تخصصی؛

ب - اسناد و مدارک مرتبط با موضوع؛

ج - روش میدانی (پیمایشی).

ابزارهای گردآوری اطلاعات

(۱) فیش برداری؛

(۲) پرسش‌نامه.

روش تجزیه و تحلیل آماری یافته‌های تحقیق و روش اعتبارسنجی داده‌های گردآوری شده

از آن‌جا که تحقیق حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی است، در بخش پاسخ به سؤال‌ها و آزمون فرضیه‌ها، با استفاده از آمارهای توصیفی، به توصیف و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده، پرداخته شده است. هم‌چنین برای تدوین راهبردها، علاوه بر آمارهای توصیفی، از تحلیل محتوا و تحلیل کیفی نیز بهره گرفته شده است. برای آزمون روایی و پایایی پرسش‌نامه‌ها از آلفای کرونباخ و برای آزمون فرضیه‌ها، از آزمون t استفاده شده است.

مبانی نظری تحقیق

الف - خلیج فارس

خلیج فارس، دریایی است که از نظر زمین‌شناسی، دارای عمری به قدمت ۳۰ میلیون سال است و تاریخ تنش در آن را حدود ۴۵۰۰ تا ۵۰۰۰ سال پیش می‌دانند که از تمدن ایلام (عیلام) در شمال آن آغاز شده است. (اقتداری، ۱۳۵۶: ۴ و ۱۴) پس از عیلام، تمدن‌های سومر، بابل (در شمال خلیج فارس)، آشور (در شمال بابل) و هخامنشیان، از تمدن‌هایی هستند که تنش‌ها و جنگ‌های آنان در منطقه خلیج فارس و شمال آن وجود داشته است. (اقتداری، ۱۳۵۶: ۱۷، ۲۳، ۳۲ و ۳۴)

طول خلیج فارس از تنگه هرمز تا آخرین نقطه پیشروی آن در جهت غرب، در حدود ۸۰۵ کیلومتر است. عریض‌ترین بخش خلیج فارس، ۱۸۰ مایل (۲۹۰ کیلومتر) می‌باشد. عمیق‌ترین نقطه خلیج فارس با عمق ۹۳ متر در ۱۵ کیلومتری تنب بزرگ و کم عمق‌ترین نقطه آن با عمقی بین ۱۰ تا ۳۰ متر در سمت غرب می‌باشد. هم‌چنین جزایر متعدد در خلیج فارس وجود دارند. (http://www.wikipedia. Fa./Persian gulf; Sep 14,2011)

خلیج فارس، مملو از جزایر بزرگ و کوچک است که گاه تعداد جزایر آن را بین ۲۵۰ تا ۳۰۰ جزیره بیان می‌کنند. (ویکی‌پدیا، ۲۰۱۱) از میان جزایر خلیج فارس، بیش از ۳۰ جزیره مسکونی و غیر مسکونی آن، متعلق به کشور ایران است.

عمده‌ترین کارکرد اقتصادی خلیج فارس، در دو بعد ملی و فراملی است. از نظر جایگاه ملی، اتکای اصلی اقتصاد ایران، بر دوش منابع و تعاملات تجاری و بازرگانی

خلیج فارس است. از نظر خارجی نیز وابستگی کشورهای مهم جهان به منابع انرژی و تجارت با منطقه خلیج، فارس فاکتور مهم و غیرقابل انکاری است.

ب- مؤلفه‌های راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران

بر اساس بررسی صورت گرفته در اسناد بالادستی نظیر قانون اساسی، سیاست‌های کلی نظام، سند چشم‌انداز ۱۴۰۴، برنامه پنجم توسعه کشور و سایر مدارک قابل دسترسی، راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران، «دفاع همه‌جانبه» است که کارکرد و وظیفه اصلی آن و یا مؤلفه‌های اصلی آن را می‌توان در موارد زیر خلاصه نمود:

- (۱) بازدارندگی،
- (۲) ابتکار عمل؛
- (۳) مقابله مؤثر در برابر تهدیدها؛
- (۴) حفاظت از منافع ملی، انقلاب اسلامی و منابع حیاتی کشور؛
- (۵) ایجاد سازمان دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه‌جانبه و پیوستگی مردم و حکومت؛
- (۶) ایجاد ساختار دفاعی مطلوب؛
- (۷) توجه به بنیه دفاعی؛
- (۸) خودکفایی نظامی؛
- (۹) توجه به بسیج و جایگاه آن در دفاع ملی؛
- (۱۰) اتخاذ تدابیر دفاعی هماهنگ با فعالیت‌های رسمی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی؛
- (۱۱) به‌کارگیری امکانات مادی و معنوی داخلی برای مقابله با تهدیدهای خارجی؛
- (۱۲) توجه به پدافند غیرعامل.

ج - جایگاه اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران

یکی از شاخص‌هایی که جزو کارکردهای ژئوپلتیکی مناطق جغرافیایی است، قالب و نشانه‌های فرهنگی است. بسیاری از واحدهای جغرافیایی که در یک حوزه جغرافیایی قرار دارند، از شاخص‌های فرهنگی نسبتاً هم‌گونی برخوردارند. (الهی - پوستینچی، ۱۳۸۷:

۱۷۳)

یکی از ویژگی‌های بارز منطقه خلیج فارس، جنبه فرهنگی و مذهبی آن است؛ زیرا تمام هشت کشور حاشیه خلیج فارس، همه کشورهای مسلمان هستند. براساس آمارهای سال ۲۰۱۰، مجموع جمعیت کشورهای بالا در سال ۲۰۱۰، ۱۴۷۶۶۱۹۳۲ نفر بوده که این جمعیت بیش از ۱۴۷ میلیونی، همه از فرقه‌های مختلف مسلمان (اعم از شیعه و سنی) هستند و فرهنگ و اعتقادات و مبانی اسلامی بر آنها حاکم است.

دین رسمی همه کشورهای حوزه خلیج فارس اسلام است و همه حکومت‌های این حوزه، پایبندی خود را به اسلام اعلام می‌دارند و برای پیشبرد و تبلیغ آن، سرمایه‌گذاری می‌کنند. بنابراین یکی از جنبه‌های کلیدی جغرافیای فرهنگی و دینی منطقه، این است که این حکومت‌ها بخشی از مشروعیت خود را از راه دین اسلام به دست می‌آورند. از این روی، یک ایدئولوژی مشترک میان همه کشورها و جوامع خلیج فارس وجود دارد که اختلافات قومی، قبیله‌ای، نژادی و حتی جغرافیایی را به رسمیت نمی‌شناسد و بحث امت را پیش می‌کشد و می‌تواند اساسی‌ترین و پایدارترین عامل وحدت و همگرایی [این کشورها] باشد. (علم، عوامل همگرا و واگرا در آینده کشورهای حوزه خلیج فارس) این کشورها، همگی دارای مشترکات جغرافیایی، زبانی، مذهبی، اجتماعی، سطح توسعه اقتصادی و فرهنگ جمعی در منطقه هستند.

(<http://www.aftab.ir/articles/politics/world>)

برخی از محققان بر این اعتقادند که علی‌رغم آن‌که هر هشت کشور حوزه خلیج فارس، از نگاه دینی مسلمان هستند، اما بیش‌ترین اختلافات مذهبی دنیای اسلام، یعنی اختلاف بین دو مذهب عمده شیعه و سنی در این منطقه است، به گونه‌ای که ایران تنها کشور شیعه منطقه با مذهب رسمی تشیع، عراق و بحرین با ترکیب اکثریت شیعی و اقلیت سنی با حاکمیت اقلیت است. ایران و عربستان دو کشور دارای گرایش‌های شدید مذهبی و تأثیرگذار بر معادلات خلیج فارس و هر دو داعیه دار رهبری جهان اسلام و مدافع گروه‌های هم مذهب خود در کشورهای دیگر و تأثیرگذار بر آنها هستند. از این رو، ناآرامی‌های کشورهای چوچون عراق و بحرین به ایران نسبت داده شده و ایران نیز تحرکات گروه‌های تندرو سنی داخلی را به کشورهای سنی منطقه نسبت می‌دهد. (علم، عوامل همگرا و واگرا در آینده کشورهای حوزه خلیج فارس).

(<http://www.mianeh.net/fa/articles>)

جایگاه و اهمیت دین اسلام و فرهنگ غنی منبعث از آن، چالشی است که از قرن ۱۶ میلادی به بعد، پیش روی استعمارگران غربی قرار داشته است. از این رو، تمام تلاش غرب، برای گسترش حوزه نفوذ خود در جهان اسلام و ایجاد شکاف در فرق و مذاهب اسلامی، از طریق راه‌کارهای اقتصادی، سیاسی و نظامی بوده است. اما پس از فروپاشی بلوک شرق و پایان جنگ سرد، غرب و در رأس آن‌ها آمریکا، به برجسته‌سازی تهدید اسلام سیاسی و بنیادگرایی اسلامی پرداختند. آمریکا از این پس، اسلام سیاسی را به عنوان تهدید درجه اول منافع خود در منطقه خاورمیانه و خلیج فارس معرفی کرد. بر همین اساس، در حال حاضر مهم‌ترین راهبرد غرب و در رأس آن‌ها، آمریکا برای مقابله با جهان اسلام و به‌ویژه در منطقه راهبردی خلیج فارس، «راهبرد شکاف» است. (تقی‌لو، ۱۳۸۶: ۵۳۲، ۵۳۵ و ۵۳۸)

جدای از تضادهای فرهنگی و ایدئولوژیکی که بر منطقه خاورمیانه و خلیج فارس حاکم است، از نظر ویژگی‌های ایدئولوژیک، مذهبی، فرهنگی و اجتماعی نیز خلیج-فارس به دلیل همسایگان متعدد، دارای نقش و کارکردهای قابل توجهی است که می‌تواند در بهبود و توسعه منافع مشترک فرهنگی تأثیر زیادی داشته باشد. تمامی رفت و آمدهای دو یا چند جانبه از طریق خلیج فارس، می‌تواند مبنای خوبی برای تعاملات اجتماعی و فرهنگی، میان کشور ایران و سایر کشورهای همسایه در حاشیه خلیج فارس باشد.

منطقه خلیج فارس کانون ظهور، توسعه و تثبیت دین مبین اسلام بوده و از این منطقه؛ اندیشه اسلامی به غرب و شرق عالم منتشر شده است. خلیج فارس در قلب جهان اسلام قرار دارد و فاصله آن با کرانه‌های شرقی و غربی دنیای اسلام، تقریباً برابر است. احیای اندیشه اسلام ناب محمدی(ص) در پی ظهور و پیروزی انقلاب اسلامی به رهبری اندیشمند بزرگ تاریخ و احیاگر اسلام واقعی؛ حضرت امام خمینی(ره)، باعث نشر آن از این منطقه به سراسر جهان اسلام شده و مسلمانان جهان را تکان داد و جنبش‌های اسلام خواهی و مبارزه با سیاست‌های ظالمانه حاکم بر جهان را باعث شد. یکی از تحولات عمده در راهبرد دفاعی کشورها در قرن بیستم و به ویژه بعد از جنگ دوم جهانی، استفاده جدی از مردم در دفاع از کشور می‌باشد. در این فرآیند؛ نقشی که به مردم داده شد، فقط نظامی نبود، بلکه مردم در گروه‌های سازمان یافته،

نقش‌های دفاع غیرنظامی و مقابله با حوادث طبیعی را نیز برعهده گرفتند. کشورها با عنایت به راهبرد دفاع مردمی، اقدام به تشکیل هسته‌های مردمی نموده و نیروهای شبه‌نظامی را تشکیل داده و این نیز کشورهای مختلف اعم از؛ جهان سوم و سایرین را نیز دربر می‌گرفت که از این نمونه کشورها، می‌توان به اتیوپی، افریقای جنوبی، آرژانتین، عراق و... اشاره کرد. (سلمانی، ۱۳۸۵: ۶۴)

بنابراین از منظر اجتماعی و فرهنگی، دریاها ضمن برخورداری از سواحل طولانی و جمعیت قابل توجه، دارای کارکردی دوگانه می‌باشند:

(۱) کارکرد داخلی؛ که معطوف به پتانسیل‌های جمعیت در راستای راهبردهای دفاعی و نظامی کشور بوده و نیروهای مردمی می‌توانند بازوان اصلی کشور در زمان صلح و جنگ باشند.

(۲) کارکرد خارجی؛ که بیشتر معطوف به تعاملات با آن سوی آب‌ها بوده و از پتانسیل نشر فرهنگی و دینی و روشن‌گری اذهان عمومی بلاد آن سوی آب‌ها و توسعه تجارت و اقتصاد برخوردار است.

از سوی دیگر، از دیدگاه جامعه‌شناسان؛ چهار عنصر اساسی به‌عنوان عوامل ایجاد قدرت ملی کشورها در صحنه نظام بین‌المللی به‌شمار می‌روند که شامل: «مردم، سرزمین، حکومت و حاکمیت» می‌باشند. (سلمانی، ۱۳۸۵: ۶۶-۶۴)

دریاها علاوه بر دارا بودن مزایای بی‌شمار دیگر، حاوی دو عامل اصلی ایجاد قدرت، یعنی جمعیت و موقعیت سرزمینی مناسب و گاه منحصر به‌فرد هستند. از این منظر، ایدئولوژی و ویژگی‌های فرهنگی و ملی مردم، یکی از عوامل اساسی ایجاد قدرت و بسط و توسعه آن به‌شمار می‌رود. کارآیی و اثربخشی جمعیت، در دو ویژگی کمیت و کیفیت آن، بروز و ظهور پیدا می‌کند. کمیت بدون کیفیت، نمی‌تواند به‌طور شایسته‌ای قدرت ملی را افزایش دهد. اما نباید از نظر دور داشت که از گذشته دور تا کنون، سیاست‌های استعماری بریتانیا و پس از آن آمریکا، به ویژه در سال‌های اخیر با در پیش گرفتن سیاست اسلام‌هراسی، ایران‌هراسی و راهبرد شکاف، در صدد ایجاد و توسعه واگرایی کشورهای اسلامی منطقه هستند. آن‌ها با ایجاد طالبانیسم، تقویت وهابیت، تقویت اطلاعاتی و تسلیحاتی گروه‌های افراطی، تقویت گروه‌های سلفی و القاعده و نظایر آن‌ها، به بروز شکاف در همگرایی اسلامی و فرهنگی منطقه دامن زدند. آن‌ها

حتی در درون کشورهای مسلمان منطقه نیز اقدام به ایجاد شکاف‌های قومی و مذهبی و تقویت جریان‌های فکری و عقیدتی معارض کردند. توسعه کمی و کیفی این تعارضات قومی و مذهبی و ارتباط آن‌ها با خارج از مرزهای ملی، در کنار برخی سوء تدبیرها و نابسامانی‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، خاصه در سواحل کشور که تعاملات و مراودات بیشتری با همسایگان دارند، می‌تواند تهدیدهای قابل توجهی را ایجاد و دامن بزند. بدیهی است که کارکرد راهبرد دفاعی کشور، به ویژه در بُعد فرهنگی، باید بتواند پاسخ‌گوی تمامی چالش‌ها و تهدیدهای این حوزه باشد. نکات عمده‌ای که از این مبانی می‌توان استخراج کرد، عبارتند از:

- (۱) زیرساخت‌های دینی، فرهنگی و مذهبی کشورهای همسایه در حوزه دریایی خلیج فارس، از مشابهت بسیار بالایی برخوردار است.
- (۲) منطقه خلیج فارس، کانون ظهور و توسعه اسلام است و از این منظر از جایگاه و احترام خاصی در بین جمعیت مسلمان این منطقه برخوردار است.
- (۳) بیشتر شاخص‌های دینی و فرهنگی این منطقه همگون بوده و از این منظر نیز اشتراکات آن‌ها بیش از افتراقات آن‌ها می‌باشد.
- (۴) بیش از سه دهه پیش و با انقلاب اسلامی ایران، این منطقه کانون و خاستگاه احیای اسلام ناب محمدی (ص) بوده و آثار بارز آن از چند سال قبل در بیداری اسلامی کشورهای مسلمان منطقه، قابل مشاهده است.
- (۵) روندهای توسعه کلان شهرها در سواحل خلیج فارس در آینده، از دیگر متغیرهایی است که دارای آثار فرهنگی و اجتماعی زیادی در تعامل ملت‌های دو سوی ساحل خلیج فارس خواهد داشت.
- (۶) افزایش و توسعه کلان‌شهرها در سواحل دریا، تهدیدها و چالش‌های خاصی را از دیدگاه‌های امنیتی ایجاد می‌کند که می‌تواند بر متغیرهای مختلف امنیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آثار متفاوت و متعددی بر جای بگذارد.
- (۷) افزایش پیچیدگی‌های فرهنگی، یکی از روندهای آینده است. این پیچیدگی، در بر دارنده تهدیدها و یا فرصت‌هایی است که باید در برنامه‌ریزی‌های فرهنگی و اجتماعی به آن‌ها توجه شود.

فراوانی داده‌های جمع‌آوری شده

الف - سؤالات شناسایی

برای معرفی پرسش شوندگان، تعداد ۷ سؤال شناسایی در خصوص درجه یا رتبه مصوب سازمانی، میزان تحصیلات، سابقه کار، جایگاه سازمانی، تخصص اصلی، تخصص جنبی، سابقه مسئولیت در جایگاه فعلی، به عمل آمده است که داده‌های دریافتی به شرح زیر معرفی و تحلیل می‌شود:

(۱) میزان تحصیلات

نظر مقایسه‌ای	دکتر	کارشناسی ارشد	کارشناسی	فوق دیپلم	بدون پاسخ	جمع
فراوانی	۵	۳۲	۸	---	---	۴۵
درصد فراوانی	۱۱/۱۱	۷۱/۱۱	۱۷/۷۸	---	---	۱۰۰

با توجه به این که ارایه راه‌کارهای تحقق الزامات جایگاه خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران، نیاز به استفاده از نظرات افرادی مجرب و با مدارک تحصیلی بالا دارد، بنابراین همان‌طور که در جدول بالا مشاهده می‌شود، ۱۱/۱۱ درصد از افراد دارای مدرک دکتر، ۷۱/۱۱ درصد دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد و ۱۷/۷۸ درصد آن‌ها دارای مدرک کارشناسی هستند. (در مجموع ۱۰۰ درصد) که مورد تأیید تحقیق می‌باشد.

(۲) سابقه کار

نظر مقایسه‌ای	زیر ۲۰ سال	۲۰ تا ۲۵ سال	۲۶ تا ۳۰ سال	۳۰ سال و بالاتر	بدون پاسخ	جمع
فراوانی	۸	۵	۱۲	۱۹	۱	۴۵
درصد فراوانی	۱۷/۷۸	۱۱/۱۱	۲۶/۶۷	۴۲/۲۲	۲/۲۲	۱۰۰

با توجه به جدول بالا، مشاهده می‌شود که در حدود ۱۷/۷۸ درصد از پاسخ‌دهندگان دارای زیر ۲۰ سال و ۱۱/۱۱ درصد از آن‌ها دارای سابقه خدمتی ۲۰ تا ۲۵ سال و ۶۸/۸۹

فصلنامه مدیریت و پژوهش‌های دفاعی، سال دوازدهم، شماره ۷۱، بهار ۱۳۹۲

درصد دارای سابقه خدمتی ۲۵ سال و بالاتر هستند، که این فراوانی‌ها برای این تحقیق، از تأیید قابل توجهی برخوردار است.
(۳) سابقه مسئولیت در جایگاه فعلی

نظر مقایسه‌ای	زیر ۳ سال	۳ تا ۵ سال	۶ سال تا ۱۰	بالاتر از ۱۰ سال	بدون پاسخ	جمع
فراوانی	۷	۱۱	۱۲	۴	۱۱	۴۵
درصد فراوانی	۱۵/۵۶	۲۴/۴۴	۲۶/۶۷	۸/۸۹	۲۴/۴۴	۱۰۰

در زمینه سابقه مسئولیت در جایگاه فعلی، نیز مشاهده می‌شود که ۴۰ درصد تا ۵ سال و ۳۵/۵۶ درصد دارای بیش از ۵ سال سابقه مسئولیت در جایگاه فعلی می‌باشند. البته ۲۴/۴۴ درصد نیز در این مورد پاسخی نداده‌اند.
(۴) تخصص اصلی

نظر مقایسه‌ای	دریایی	علمی و پژوهشی	مدیریت	علوم سیاسی	علوم دفاعی	سایر	بدون پاسخ	جمع
فراوانی	۲۱	۴	۳	۳	۴	۹	۱	۴۵
درصد فراوانی	۴۶/۶۷	۸/۸۹	۶/۶۷	۳/۶۷	۸/۸۹	۲۰	۲/۲۲	۱۰۰

در زمینه تخصص اصلی پاسخ دهندگان، مشاهده می‌شود که ۴۶/۶۷ درصد به طور مستقیم مرتبط با امور دریایی و ۵۱/۱۱ درصد نیز در گرایش‌های علمی و پژوهشی، دریانوردی، کاپیتانی کشتی، مدیریت ISM، فرماندهی شناور، علوم سیاسی، حقوق، سیاست دفاعی و علوم دفاعی راهبردی بوده و ۲/۲۲ درصد نیز در این مورد پاسخی نداده‌اند.

(۵) تخصص جنبی

نظر مقایسه‌ای	دریایی	علمی و پژوهشی	مدیریت	علوم سیاسی	سایر	بدون پاسخ	جمع
فراوانی	۱۹	۹	۱	---	۹	۷	۴۵
درصد فراوانی	۴۲/۲۲	۲۰	۲/۲۲	---	۲۰	۱۵/۵۶	۱۰۰

تبیین جایگاه اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران

در زمینه تخصص جنبی پاسخ‌دهندگان، مشاهده می‌شود که ۴۲/۲۲ درصد مستقیماً مرتبط با امور دریایی و ۴۲/۲۲ درصد نیز در گرایش‌های موشکی، دکترین، اطلاعات نظامی، اداری، علمی و پژوهشی، دریانوردی، کاپیتانی کشتی، سردبیری مجلات دریایی، رایانه، و ... بوده و ۱۵/۵۶ درصد نیز در این مورد پاسخی نداده‌اند.

(۶) درجه / رتبه مصوب سازمانی

نظر مقایسه‌ای	۱۷ و بالاتر	۱۶	۱۵	سایر درجات و رتبه‌ها	بدون پاسخ	جمع
فراوانی	۹	۲۲	۲	۷	۵	۴۵
درصد فراوانی	۲۰	۴۸/۸۹	۴/۴۴	۱۵/۵۶	۱۱/۱۱	۱۰۰

در زمینه درجه یا رتبه مصوب سازمانی پاسخ‌دهندگان، مشاهده می‌شود که ۲۰ درصد دارای درجه ۱۷ و بالاتر، و ۴۸/۸۹ درصد دارای درجه ۱۶، ۴/۴۴ درصد دارای درجه ۱۵ و ۱۵/۵۶ درصد در سایر درجات هستند. همچنین ۱۱/۱۱ درصد نیز در این مورد پاسخی نداده‌اند. در مجموع، ۶۸/۸۹ درصد از پاسخ‌دهندگان دارای درجه یا رتبه ۱۶ به بالا هستند که برای این تحقیق از اعتبار کافی برخوردار است.

(۷) جایگاه/رتبه مصوب سازمانی

نظر مقایسه‌ای	۱۹ و بالاتر	۱۸	۱۷	۱۶	سایر	بدون پاسخ	جمع
فراوانی	۷	۱۷	۶	۴	۵	۶	۴۵
درصد فراوانی	۱۵/۵۶	۳۷/۷۸	۱۳/۳۳	۸/۸۹	۱۱/۱۱	۱۳/۳۳	۱۰۰

در زمینه جایگاه مصوب سازمانی پاسخ‌دهندگان، مشاهده می‌شود؛ ۱۵/۵۶ درصد ۱۹ و بالاتر، ۳۷/۷۸ درصد ۱۸، ۱۳/۳۳ درصد ۱۷، ۸/۸۹ درصد ۱۶، ۱۱/۱۱ درصد سایر جایگاه‌ها، و ۱۳/۳۳ درصد نیز در این مورد پاسخی نداده‌اند. بنابراین در مجموع ۶۶/۶۷ درصد از پاسخ‌دهندگان دارای جایگاه ۱۷ و بالاتر هستند که برای این تحقیق قانع کننده است.

ب - تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها

برای تجزیه و تحلیل آماری اطلاعات مربوط به مؤلفه اجتماعی و فرهنگی جایگاه خلیج فارس و فرضیه آن، در دو وضعیت موجود و مطلوب، از جامعه نمونه به صورت پرسش‌نامه مطرح و در مقیاس رتبه‌ای ارزیابی و نتایج پس از جمع‌آوری اطلاعات به شرح زیر می‌باشد:

(۱) میزان توجه به مؤلفه فرهنگی و اجتماعی خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در شرایط موجود چقدر است؟

سطح آزمون	فراوانی	درصد فراوانی	ارزش فراوانی	فراوانی وزنی
خیلی کم	۴	۸.۸۹	۱	۴
کم	۳۰	۶۶.۶۷	۲	۶۰
زیاد	۶	۱۳.۳۳	۳	۱۸
خیلی زیاد	۵	۱۱.۱۱	۴	۲۰
جمع	۴۵	۱۰۰	---	۱۰۲
میانگین شرایط موجود				۲.۱۳۳۳

جدول بالا حاکی است که ۷۵.۵۶ درصد از پاسخ دهندگان، معتقدند که میزان توجه به مؤلفه فرهنگی و اجتماعی خلیج فارس در شرایط موجود، کم و خیلی کم است و در مجموع ۲۴.۴۴ درصد میزان توجه به آن را زیاد و خیلی زیاد می‌دانند که عمدتاً آن را زیاد می‌دانند.

Descriptive Statistics								
	N	Range	Minimum	Maximum	Mean		Std. Deviation	Variance
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Statistic
C	45	3.00	1.00	4.00	2.1333	.08165	.54772	.300
Valid N (listwise)	45							

(۲) لزوم توجه به مؤلفه فرهنگی و اجتماعی خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران در شرایط مطلوب چقدر است؟

تبیین جایگاه اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران

سطح آزمون	فراوانی	درصد فراوانی	ارزش فراوانی	فراوانی وزنی
خیلی کم	۰	۰	۱	۰
کم	۰	۰	۲	۰
زیاد	۱۶	۳۵.۵۶	۳	۴۸
خیلی زیاد	۲۹	۶۴.۴۴	۴	۱۱۶
جمع	۴۵	۱۰۰	---	۱۶۴
میانگین شرایط مطلوب				۳.۶۰۰۰

جدول بالا حاکی است که تمامی پاسخ‌دهندگان، معتقدند که لزوم توجه به مؤلفه فرهنگی و اجتماعی خلیج فارس در شرایط مطلوب، باید زیاد و خیلی زیاد باشد که ۶۴.۴۴ درصد معتقدند که توجه باید خیلی زیاد و ۳۵.۵۶ درصد معتقدند که توجه باید زیاد باشد.

Descriptive Statistic

	N	Range	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	Variance	
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Statistic
C	45	2.00	2.00	4.00	3.6000	.08040	.53936	.291
Valid N (listwise)	45							

(۳) فراوانی میزان توجه به الزامات مؤلفه فرهنگی و اجتماعی خلیج فارس در شرایط موجود و مطلوب:

میزان توجه به مؤلفه فرهنگی و اجتماعی خلیج فارس در شرایط موجود					لزوم توجه به مؤلفه فرهنگی و اجتماعی خلیج فارس در شرایط مطلوب				
زیاد	زیاد	متوسط	کم	زیاد	زیاد	متوسط	کم	زیاد	زیاد
۵	۶	۳۰	۴	۲۹	۱۶	۰	۰	۰	۰
میزان توجه به الزامات در شرایط موجود					لزوم توجه به الزامات در شرایط مطلوب				
زیاد	زیاد	متوسط	کم	زیاد	زیاد	متوسط	کم	زیاد	زیاد
۱	۱۰	۱۶	۱۴	۴	۲۳	۲۰	۲	۰	۰
۲	۶	۲۰	۱۱	۶	۲۸	۱۲	۵	۰	۰
۲	۱۰	۱۶	۱۳	۴	۲۶	۱۶	۳	۰	۰
۲	۱۱	۲۱	۷	۴	۲۸	۱۴	۳	۰	۰

تبیین جایگاه اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران

۰	۰	۲	۱۶	۲۷	۶	۱۰	۱۶	۱۰	۳	(۵) توانایی انسجام آفرینی و هماهنگ‌سازی فرهنگی و اجتماعی (ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی)
۰	۰	۴	۱۷	۲۴	۶	۱۱	۱۷	۹	۲	(۶) تأثیرگذاری بر روابط قدرت نرم و فرهنگی (بر بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای)
۰	۰	۳	۱۶	۲۶	۳	۱۷	۱۱	۱۰	۴	(۷) توانایی ایجاد توازن قدرت فرهنگی و نرم (با بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای)
۰	۰	۲	۱۸	۲۵	۳	۸	۲۴	۷	۳	(۸) توانایی مهار تضادها و چالش‌های فرهنگی و ایدئولوژیکی و ارتقای منافع مشترک فرهنگی
۰	۰	۴	۱۷	۲۴	۴	۱۰	۱۷	۱۱	۳	(۹) توانایی ایجاد، تحکیم و توسعه بازدارندگی نرم و فرهنگی

فصلنامه مدیریت و پژوهش‌های دفاعی، سال دوازدهم، شماره ۷۱، بهار ۱۳۹۲

۰	۰	۱	۱۸	۲۶	۴	۷	۲۱	۱۱	۲	(۱۰) کمک به ایجاد امنیت فرهنگی و روانی [ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی] (نسبی، پایدار)
۰	۰	۱	۱۷	۲۷	۴	۸	۲۱	۱۰	۲	(۱۱) کمیت و کیفیت جمعیت ساحلی و جزایر
۰	۰	۴	۱۰	۳۱	۳	۱۰	۱۷	۱۲	۳	(۱۲) دین، مذهب، آداب و سنن و خرده فرهنگ‌های محلی و بومی
۰	۰	۲۸۳۳	۱۵۹۱۷	۲۳۰۲۵	۵۲۳	۱۰۵۰	۳۷۰۳۸	۹۷۵	۸۴۱۲	میانگین فراوانی‌ها

(۴) وزن الزامات مؤلفه فرهنگی و اجتماعی خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری

اسلامی ایران (در شرایط موجود)

ضریب وزنی نرمالیزه شده (درجه اهمیت)	میانگین شرایط موجود	فراوانی وزنی (شرایط موجود)	
۰.۰۷۹۷۷	۲.۷۷۸	۱۲۵	(۱) استعداد فرصت‌سازی و ظرفیت‌سازی فرهنگی
۰.۰۷۷۸۵	۲.۷۱۱	۱۲۲	(۲) استعداد تولید و بازتولید قدرت نرم و فرهنگی
۰.۰۸۱۶۷	۲.۸۴۴	۱۲۸	(۳) توانایی ارتقا و توسعه قدرت نرم و فرهنگی
۰.۰۸۶۱۵	۳.۰۰	۱۳۵	(۴) توانایی نفوذ و تأثیرگذاری فرهنگی مؤثر (ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی)
۰.۰۸۲۳۳	۲.۸۶۷	۱۲۹	(۵) توانایی انسجام‌آفرینی و هماهنگ‌سازی فرهنگی و

تبیین جایگاه اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران

اجتماعی (ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی)			
(۶) تأثیرگذاری بر روابط قدرت نرم و فرهنگی (بر بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای)	۲.۷۷۸	۱۲۵	۰.۰۷۹۷۷
(۷) توانایی ایجاد توازن قدرت فرهنگی و نرم (با بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای)	۲.۸۸۹	۱۳۰	۰.۰۸۲۹۶
(۸) توانایی مهار تضادها و چالش‌های فرهنگی و ایدئولوژیکی و ارتقای منافع مشترک فرهنگی	۲.۹۷۸	۱۳۴	۰.۰۸۵۵۲
(۹) توانایی ایجاد، تحکیم و توسعه بازدارندگی نرم و فرهنگی	۲.۹۷۸	۱۳۴	۰.۰۸۵۵۲
(۱۰) کمک به ایجاد امنیت فرهنگی و روانی [ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی] (نسبی، پایدار)	۳.۰۰	۱۳۵	۰.۰۸۶۱۵
(۱۱) کمیت و کیفیت جمعیت ساحلی و جزایر	۲.۹۵۶	۱۳۳	۰.۰۸۴۸۹
(۱۲) دین، مذهب، آداب و سنن و خرده فرهنگ‌های محلی و بومی	۳.۰۴۴	۱۳۷	۰.۰۸۷۴۱
جمع میانگین‌ها	۳۴۸۲۳		۱

(۵) وزن الزامات مؤلفه فرهنگی و اجتماعی خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران (در شرایط مطلوب)

ضریب وزنی نرمالیزه شده (درجه اهمیت)	میانگین شرایط مطلوب	فراوانی وزنی (شرایط مطلوب)	
۰.۰۸۲۳۵	۴.۴۶۷	۲۰۱	(۱) استعداد فرصت‌سازی و ظرفیت‌سازی فرهنگی
۰.۰۸۳۱۶	۴.۵۱۱	۲۰۳	(۲) استعداد تولید و بازتولید قدرت نرم و فرهنگی
۰.۰۸۳۱۶	۴.۵۱۱	۲۰۳	(۳) توانایی ارتقا و توسعه قدرت نرم و فرهنگی
۰.۰۸۳۹۹	۴.۵۵۶	۲۰۵	(۴) توانایی نفوذ و تأثیرگذاری فرهنگی مؤثر (ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی)
۰.۰۸۳۹۹	۴.۵۵۶	۲۰۵	(۵) توانایی انسجام‌آفرینی و هماهنگ‌سازی

فصلنامه مدیریت و پژوهش‌های دفاعی، سال دوازدهم، شماره ۷۱، بهار ۱۳۹۲

			فرهنگی و اجتماعی (ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی)
۰.۰۸۱۹۲	۴.۴۴۴	۲۰۰	(۶) تأثیرگذاری بر روابط قدرت نرم و فرهنگی (بر بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای)
۰.۰۸۳۱۶	۴.۵۱۱	۲۰۳	(۷) توانایی ایجاد توازن قدرت فرهنگی و نرم (با بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای)
۰.۰۸۳۱۶	۴.۵۱۱	۲۰۳	(۸) توانایی مهار تضادها و چالش‌های فرهنگی و ایدئولوژیکی و ارتقای منافع مشترک فرهنگی
۰.۰۸۱۹۲	۴.۴۴۴	۲۰۰	(۹) توانایی ایجاد، تحکیم و توسعه بازدارندگی نرم و فرهنگی
۰.۰۸۳۹۹	۴.۵۵۶	۲۰۵	(۱۰) کمک به ایجاد امنیت فرهنگی و روانی [ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی] (نسبی، پایدار)
۰.۰۸۴۳۹	۴.۵۷۸	۲۰۶	(۱۱) کمیت و کیفیت جمعیت ساحلی و جزایر
۰.۰۹۸۴۸	۴.۶۰	۲۰۷	(۱۲) دین، مذهب، آداب و سنن و خرده فرهنگ‌های محلی و بومی
۱	۵۴.۲۴۵		جمع میانگین‌ها

وزن (درجه اهمیت) مؤلفه اجتماعی و فرهنگی جایگاه خلیج فارس در شرایط موجود و
مطلوب (در مقایسه با سایر مؤلفه‌های تعریف شده در تحقیق)

ردیف	مؤلفه / بعد	فراوانی وزنی (موجود)	میانگین وزنی (در شرایط موجود)	ضریب وزنی نرمالیزه شده (درجه اهمیت)	فراوانی وزنی (مطلوب)	میانگین وزنی (در شرایط مطلوب)	ضریب وزنی نرمالیزه شده (درجه اهمیت)
۱	مؤلفه ژئوپلیتیکی و سیاسی	۱۱۳	۲.۶۸۸۹	۰.۱۵۳۲	۱۶۹	۳.۸۰	۰.۱۴۷۵
۲	مؤلفه اقتصادی	۱۰۸	۲.۳۷۷۸	۰.۱۳۵۴	۱۶۷	۳.۷۷۷۸	۰.۱۴۶۷
۳	مؤلفه اجتماعی و فرهنگی	۱۰۲	۲.۱۳۳۳	۰.۱۲۱۵	۱۶۴	۳.۶۰	۰.۱۳۹۸
۴	مؤلفه نظامی	۱۲۴	۲.۸۸۸۹	۰.۱۶۴۶	۱۶۷	۳.۸۲۲۲	۰.۱۴۹۴

تبیین جایگاه اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران

۰.۱۴۵۰	۳.۷۳۳۳	۱۶۸	۰.۱۵۴۴	۲.۷۱۱۱	۱۱۹	مؤلفه ژئواستراتژیکی	۵
۰.۱۲۹۴	۳.۳۳۳۳	۱۴۶	۰.۱۲۹۱	۲.۲۶۶۷	۱۰۰	مؤلفه زیست محیطی	۶
۰.۱۴۳۲	۳.۶۸۸۹	۱۶۲	۰.۱۴۱۸	۲.۴۸۸۹	۱۱۰	مؤلفه حقوقی	۷
۱	۲۵.۷۵۵	---	۱	۱۷.۵۵۶	---		

جدول بالا نشان می‌دهد که از نظر وزن (درجه اهمیت) یا میزان جذابیت، شرایط مؤلفه اجتماعی و فرهنگی در میان سایر مؤلفه‌ها در شرایط موجود و مطلوب، چگونه است. براساس جدول یاد شده، اولویت مؤلفه اجتماعی و فرهنگی در میان سایر مؤلفه‌ها، به شرح جدول زیر می‌باشد:

اولویت مؤلفه اجتماعی و فرهنگی جایگاه خلیج فارس در شرایط موجود و مطلوب (در مقایسه با سایر مؤلفه‌ها)

اولویت در شرایط مطلوب	اولویت در شرایط موجود	مؤلفه / بعد	ردیف
۲	۳	مؤلفه ژئوپلیتیکی و سیاسی	۱
۳	۵	مؤلفه اقتصادی	۲
۶	۷	مؤلفه اجتماعی و فرهنگی	۳
۱	۱	مؤلفه نظامی	۴
۴	۲	مؤلفه ژئواستراتژیکی	۵
۷	۶	مؤلفه زیست محیطی	۶
۵	۴	مؤلفه حقوقی	۷

فصلنامه مدیریت و پژوهش‌های دفاعی، سال دوازدهم، شماره ۷۱، بهار ۱۳۹۲

درصد سطوح آزمون مؤلفه اجتماعی و فرهنگی جایگاه خلیج فارس در وضعیت‌های موجود و مطلوب (در مقایسه با سایر مؤلفه‌ها)

درصد سطوح آزمون وضع مطلوب				درصد سطوح آزمون وضع موجود				مؤلفه / بعد
خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	خیلی کم	کم	زیاد	خیلی زیاد	
۲۰	۰	۱۷۰	۸۰	۱۱	۴۴	۲۶	۱۷	مؤلفه ژئوپلیتیکی و سیاسی
۰	۶	۱۵	۷۷	۱۱	۴۶	۳۳	۸۸	مؤلفه اقتصادی
۰	۰	۳۵	۶۴	۸۸	۶۶	۱۳	۱۱	مؤلفه اجتماعی و فرهنگی
۰	۸۸	۱۱	۸۰	۷	۲۶	۵۱	۱۵	مؤلفه نظامی
۰	۰	۲۶	۷۳	۱۱	۳۳	۳۵	۲۰	مؤلفه ژئواستراتژیکی
۰	۱۱	۵۳	۳۵	۱۱	۶۰	۲۴	۴	مؤلفه زیست محیطی
۰	۸۸	۲۲	۶۸	۱۷	۳۵	۳۱	۱۵	مؤلفه حقوقی

تعیین راه کارها

الف - کلیات

بر اساس نظرات جامعه آماری (پاسخ‌گویان) به وضعیت موجود و مطلوب توجه به این مؤلفه، در شرایط موجود، این مؤلفه دارای اولویت هفتم (با وزن ۰/۱۲۱۵) و در شرایط مطلوب نیز دارای اولویت ششم (با وزن ۰/۱۳۹۸) است. برای این مؤلفه، ۱۰ الزام تعریف و تعیین شده است که وزن هر کدام از آنها در تحلیل‌های آماری بالا به تفکیک تعیین شده که در جدول زیر، به صورت یک‌جا نمایش داده شده‌اند.

تبیین جایگاه اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران

وزن در شرایط مطلوب	وزن در شرایط موجود	الزامات
۰/۰۸۲۳۵	۰/۰۷۹۷۷	(۱) استعداد فرصت‌سازی و ظرفیت‌سازی فرهنگی
۰/۰۸۳۱۶	۰/۰۷۷۸۵	(۲) استعداد تولید و بازتولید قدرت نرم و فرهنگی
۰/۰۸۳۱۶	۰/۰۸۱۶۷	(۳) توانایی ارتقا و توسعه‌ی قدرت نرم و فرهنگی
۰/۰۸۳۹۹	۰/۰۸۶۱۵	(۴) توانایی نفوذ و تأثیرگذاری فرهنگی مؤثر(ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی)
۰/۰۸۳۹۹	۰/۰۸۲۳۳	(۵) توانایی انسجام‌آفرینی و هماهنگ‌سازی فرهنگی و اجتماعی(ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی)
۰/۰۸۱۹۲	۰/۰۷۹۷۷	(۶) تأثیرگذاری بر روابط قدرت نرم و فرهنگی(بر بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای)
۰/۰۸۳۱۶	۰/۰۸۲۹۶	(۷) توانایی ایجاد توازن قدرت فرهنگی و نرم (با بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای)
۰/۰۸۳۱۶	۰/۰۸۵۵۲	(۸) توانایی مهار تضادها و چالش‌های فرهنگی و ایدئولوژیکی و ارتقای منافع مشترک فرهنگی
۰/۰۸۱۹۲	۰/۰۸۵۵۲	(۹) توانایی ایجاد، تحکیم و توسعه بازدارندگی نرم و فرهنگی
۰/۰۸۳۹۹	۰/۰۸۶۱۵	(۱۰) کمک به ایجاد امنیت فرهنگی و روانی(ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی)(نسبی، پایدار)[
۰/۰۸۴۳۹	۰/۰۸۴۸۹	(۱۱) کمیت و کیفیت جمعیت ساحلی و جزایر
۰/۰۹۸۴۸۰	۰/۰۸۷۴۱	(۱۲) دین، مذهب، آداب و سنن و خرده فرهنگ‌های محلی و بومی
۱	۱	

بر اساس درجات اهمیت مؤلفه در شرایط موجود و مطلوب و درجه اهمیت هر کدام از الزامات تخصیصی این مؤلفه، راه‌کارهای زیر قابل ارایه است:

(۱) آسیب‌شناسی فرهنگی و اجتماعی حوزه خلیج فارس در ابعاد سازمانی، مالی، اخلاقی، خانوادگی، روانی، فکری، سیاسی، عبادی و اعتقادی، در راستای ایجاد سلامت اجتماعی و فرهنگی و بهبود ظرفیت‌های فرهنگی پویا و افزایش قدرت نرم ملی؛ (تحقق الزامات: ۱، ۲ و ۳)

- (۲) احیای هویت دینی و ملی جمعیت بومی حوزه خلیج فارس، جهت عمق‌بخشی فرهنگی و هویتی و کنترل و کاهش تضادها و چالش‌های فرهنگی و افزایش منافع مشترک فرهنگی و مشارکت فرهنگی؛ (تحقق الزام: ۸)
- (۳) ایجاد وحدت فرهنگی و دینی میان جمعیت ساحلی خلیج فارس با سایر کشورهای همسایه، در جهت ایجاد وحدت بین مذاهب اسلامی و نزدیک ساختن پیروان مذاهب به یکدیگر، از طریق فرهنگ‌سازی؛ (تحقق الزامات: ۴، ۵ و ۶)
- (۴) استفاده از وسعت و کیفیت جزایر در جهت مسکونی کردن آن‌ها و افزایش عمق اجتماعی و فرهنگی در حوزه خلیج فارس، در راستای عمق بخشی دفاعی و مردمی کردن دفاع و تأمین امنیت؛ (تحقق الزام: ۱۱)
- (۵) تأسیس مراکز علمی و به ویژه مراکز و دانشگاه‌های فرهنگ و مذاهب اسلامی در حوزه خلیج فارس (به ویژه در جزایر) و پذیرش دانشجویان از کشورهای همسایه، برای انسجام‌آفرینی و هماهنگ‌سازی فرهنگی و توسعه قدرت نرم فرهنگی کشور؛ (تحقق الزامات: ۳، ۵ و ۱۱)
- (۶) گسترش تبادل هیأت‌های علمی و فرهنگی از فرق و مذاهب اسلامی، برای تحقق عملی وحدت مسلمین و افزایش تأثیرگذاری و تحکیم و توسعه بازدارندگی راهبردی فرهنگی؛ (تحقق الزامات: ۶ و ۹)
- (۷) بازدارندگی فرهنگی در راستای جلوگیری از نفوذ فرهنگی بیگانه و به ویژه نحله‌های التقاطی به فرهنگی ملی و بومی، از طریق افزایش و توسعه امنیت فرهنگی و روانی در حوزه خلیج فارس؛ (تحقق الزامات: ۹ و ۱۰)
- (۸) آمادگی برای پاسخ‌گویی به چالش‌های امنیتی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی افزایش جمعیت در ساحل خلیج فارس، از طریق ایجاد زیرساخت‌ها و در نظر گرفتن تمهیدهای امنیتی و دفاعی مناسب؛ (تحقق الزامات: ۱، ۲ و ۸)

(۹) افزایش سطح تولیدهای فرهنگی مناسب در عرصه ادبیات، موسیقی، دین، هنر، علوم، فلسفه و خرده فرهنگ‌های بومی و محلی، به‌عنوان شاخصی از توسعه فرهنگی، جهت ثبات و امنیت دینی، مذهبی، آداب و سنن و خرده فرهنگ‌های محلی و بومی و هم‌زیستی مسالمت‌آمیز و غیرتعارضی هویت‌های فرهنگی متفاوت ساحل نشینان؛ (تحقق الزام: ۱۲)

(۱۰) توسعه و ارتقای مقبولیت و مشروعیت نظام در بین جمعیت ساحلی، از طریق ایجاد زمینه‌های حمایت اقشار مختلف از نظام و رضایت‌مندی نسبی فردی و اجتماعی، کاهش مفاسد اجتماعی و مالی و سیاسی، در حوزه خلیج فارس، جهت افزایش امنیت ملی و بازدارندگی دفاعی، از طریق افزایش مشارکت اجتماعی؛ (تحقق الزامات: ۱، ۲، ۳، ۸، ۹ و ۱۰)

(۱۱) افزایش ظرفیت و مزیت نیروهای مردمی برای دفاع از سواحل و جزایر، در راستای افزایش توان‌مندی‌های دفاعی و امنیتی و پایان‌ناپذیر سازی بنیه دفاعی کشور؛ (تحقق الزامات: ۹ و ۱۰)

آزمون فرضیه تحقیق

از نظر اجتماعی و فرهنگی، منطقه خلیج فارس محل پیدایش سه دین توحیدی و به ویژه اسلام و دارای قدمت تاریخی زیاد در فرهنگ و تمدن اسلامی و غیر اسلامی است. مشروعیت نظام‌های سیاسی منطقه از اسلام است و تعاملات فرهنگی و دینی میان کشورهای منطقه و خارج از آن، می‌تواند منجر به ایجاد و افزایش حوزه تعامل اجتماعی و فرهنگی کشور با همسایگان و سایر نقاط دنیا و در نتیجه افزایش حوزه نفوذ فرهنگی کشور گردد.

برای آزمون این فرضیه از آزمون فرض T یک متغیره استفاده شد که نتایج آن برای وضعیت مطلوب به شرح جدول زیر است:

One-Sample Test						
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Test Value = 0	
					95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
1	51.412	44	.000	4.51111	4.3343	4.6879
2	53.206	44	.000	4.60000	4.4258	4.7742
3	57.994	44	.000	4.62222	4.4616	4.7829
4	59.944	44	.000	4.66667	4.5098	4.8236
5	57.994	44	.000	4.62222	4.4616	4.7829
6	48.100	44	.000	4.48889	4.3008	4.6770
7	49.004	44	.000	4.55556	4.3682	4.7429
8	60.276	44	.000	4.53333	4.3818	4.6849
9	48.100	44	.000	4.48889	4.3008	4.6770
10	57.212	44	.000	4.60000	4.4380	4.7620
11	57.212	44	.000	4.60000	4.4380	4.7620
12	52.750	44	.000	4.68889	4.5097	4.8680

بر اساس داده‌های این جدول، با درجه اطمینان ۹۵ درصد، مؤلفه فرهنگی و اجتماعی خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران، دارای تأثیر بالایی است.

نتیجه‌گیری

از آن‌جا که برای این مؤلفه تعداد ۱۱ راه‌کار استخراج شده است، برای اعتبارسنجی و اولویت بندی راه‌کارهای آن، از پرسش‌نامه دومی استفاده شد که از سوی ۱۲ نفر از خبرگان تکمیل و پس از استخراج داده‌ها، از طریق ماتریس تاپ‌سیس (TOPSIS) آن‌ها را در مقابل مؤلفه‌های ۱۲ گانه راهبرد دفاعی قرار دادیم و در نتیجه، با استفاده از یک ماتریس (۱۱ در ۱۲ در ۱۲) آن‌ها را اولویت بندی شدند. بدین ترتیب، میزان تحقق هر مؤلفه راهبرد دفاعی به وسیله هر راه‌کار تخصیصی در مؤلفه اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس استخراج شد.

اولویت‌بندی کلی راه‌کارهای مؤلفه اجتماعی و فرهنگی جایگاه خلیج فارس (در مقایسه با سایر مؤلفه‌ها):

تبیین جایگاه اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس در راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران

ردیف	مؤلفه‌ها	محدوده راه کارها	اولویت‌های راه کارها از راست به چپ
۱	مؤلفه ژئوپلیتیکی و سیاسی خلیج فارس	R1-R11	۲، ۱، ۸، ۹، ۱۰، ۵، ۶، ۱۱، ۳، ۴، ۷
۲	مؤلفه اقتصادی خلیج فارس	R12-R24	۱۷، ۱۵، ۲۱، ۱۴، ۱۳، ۲۳، ۲۲، ۱۲، ۲۰، ۱۹ ۱۸، ۲۴، ۱۶
۳	مؤلفه فرهنگی و اجتماعی خلیج فارس	R25-R35	۲۸، ۲۹، ۳۴، ۳۰، ۳۳، ۳۲، ۳۱، ۲۶، ۲۵، ۲۷ ۳۵
۴	مؤلفه نظامی خلیج فارس	R36-R45	۳۸، ۴۳، ۴۴، ۳۶، ۴۲، ۳۷، ۴۵، ۴۰، ۴۱، ۳۹
۵	مؤلفه ژئواستراتژیکی خلیج فارس	R46-R55	۴۸، ۵۵، ۵۰، ۵۴، ۵۳، ۵۱، ۴۷، ۵۲، ۴۹، ۴۶
۶	مؤلفه زیست محیطی خلیج فارس	R56-R65	۶۱، ۶۰، ۶۴، ۵۸، ۵۹، ۶۳، ۶۲، ۵۷، ۶۵، ۵۶
۷	مؤلفه حقوقی خلیج فارس	R66-R71	۶۸، ۶۹، ۷۱، ۶۷، ۷۰، ۶۶
		۷۱	۷۱

دسته‌بندی اولویت راه کارهای مؤلفه اجتماعی و فرهنگی خلیج فارس (در مقایسه با سایر مؤلفه‌ها):

ردیف	مؤلفه	اولویت‌بندی راه کارها												
		۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۱	ژئوپلیتیکی و سیاسی خلیج فارس	--	--	۲	۱	۸	۹	۱۰	۵	۶	۱۱	۳	۴	۷
۲	اقتصادی خلیج فارس	۱۸	۲۴	۱۶	۱۷	۱۵	۲۱	۱۴	۱۳	۲۳	۱۲	۲۲	۲۰	۱۹
۳	فرهنگی و اجتماعی خلیج فارس	--	--	۳۵	۲۸	۲۹	۳۴	۳۰	۳۳	۳۲	۳۱	۲۶	۲۵	۲۷
۴	نظامی خلیج فارس	--	--	--	۳۸	۴۳	۴۴	۳۶	۴۲	۳۷	۴۵	۴۰	۴۱	۳۹
۵	ژئواستراتژیکی خلیج فارس	--	--	--	۴۸	۵۵	۵۰	۵۴	۵۳	۵۱	۴۷	۵۲	۴۹	۴۶
۶	زیست محیطی خلیج فارس	--	--	--	۶۱	۶۰	۶۴	۵۸	۵۹	۶۳	۶۲	۵۷	۶۵	۵۶
۷	حقوقی خلیج فارس	--	--	--	--	--	--	--	۶۸	۶۹	۷۱	۶۷	۷۰	۶۶
	جمع													

فصلنامه مدیریت و پژوهش‌های دفاعی، سال دوازدهم، شماره ۷۱، بهار ۱۳۹۲

ردیف	راه کار	کد
۲	توسعه و ارتقای مقبولیت و مشروعیت نظام در بین اکثریت اجتماع، حمایت اقشار مختلف از کلیت نظام و رضایت‌مندی نسبی فردی و اجتماعی، کاهش مفاسد اجتماعی و مالی و سیاسی، در حوزه خلیج فارس، جهت افزایش امنیت ملی و بازدارندگی دفاعی، از طریق افزایش مشارکت اجتماعی؛	R27
۵	آسیب‌شناسی فرهنگی و اجتماعی خلیج فارس در ابعاد سازمانی، مالی، اخلاقی، خانوادگی، روانی، فکری، سیاسی، عبادی و اعتقادی، در راستای ایجاد سلامت اجتماعی و فرهنگی و بهبود ظرفیت‌های فرهنگی پویا و افزایش قدرت نرم ملی؛	R25
۹	استفاده از وسعت و کیفیت جزایر در جهت مسکونی کردن آن‌ها و افزایش عمق اجتماعی و فرهنگی در حوزه خلیج فارس، در راستای عمق بخشی دفاعی و مردمی کردن دفاع و تأمین امنیت؛	R26
۱۴	ایجاد وحدت فرهنگی و دینی میان جمعیت ساحلی خلیج فارس با سایر کشورهای همسایه، در جهت ایجاد وحدت بین مذاهب اسلامی و نزدیک ساختن پیروان مذاهب به یکدیگر، از طریق فرهنگ‌سازی؛	R31
۱۷	تأسیس مراکز علمی و دانشگاه فرهنگ و مذاهب اسلامی در حوزه خلیج فارس (به ویژه در جزایر) و پذیرش دانشجویان از کشورهای همسایه، جهت انسجام‌آفرینی و هماهنگ‌سازی فرهنگی و توسعه قدرت نرم فرهنگی؛	R32
۲۲	گسترش تبادل هیأت‌های علمی و فرهنگی از فرق و مذاهب اسلامی برای تحقق عملی وحدت مسلمین و افزایش تأثیرگذاری و تحکیم و توسعه بازدارندگی راهبردی فرهنگی؛	R33
۲۶	بازدارندگی فرهنگی در راستای جلوگیری از نفوذ فرهنگی بیگانه و خاصه نخله‌های التقاطی به فرهنگ ملی و بومی، از طریق افزایش و توسعه امنیت فرهنگی و روانی در حوزه خلیج فارس؛	R30
۲۷	توسعه و ارتقای مقبولیت و مشروعیت نظام در بین اکثریت اجتماع، حمایت اقشار مختلف از کلیت نظام و رضایت‌مندی نسبی فردی و اجتماعی، کاهش مفاسد اجتماعی و مالی و سیاسی، در حوزه خلیج فارس، جهت افزایش امنیت ملی و بازدارندگی دفاعی، از طریق افزایش مشارکت اجتماعی؛	R34
۳۲	احیای هویت دینی و ملی جمعیت بومی حوزه خلیج فارس، برای عمق‌بخشی فرهنگی و هویتی و کنترل و کاهش تضادها و چالش‌های فرهنگی و افزایش منافع مشترک فرهنگی و مشارکت فرهنگی؛	R29
۳۶	افزایش ظرفیت و مزیت نیروهای مردمی برای دفاع از سواحل و جزایر خلیج فارس، در راستای افزایش توان‌مندی‌های دفاعی و امنیتی و پایان‌ناپذیر سازی بینه دفاعی کشور؛	R28
۴۰	افزایش سطح تولیدات فرهنگی مناسب جمعیت و ملت‌های دو سوی خلیج فارس، در عرصه ادبیات، موسیقی، دین، هنر، علوم، فلسفه و خرده‌فرهنگ‌های بومی و محلی، به‌عنوان شاخصی از توسعه فرهنگی، جهت ثبات و امنیت دینی، مذهبی، آداب و سنن و خرده فرهنگ‌های محلی و بومی و همزیستی مسالمت‌آمیز و غیرتعارضی هویت‌های فرهنگی متفاوت؛	R35

کتابنامه:

منابع فارسی

- ۱- اقتداری، احمد (۱۳۵۶)، خلیج فارس، چاپ دوم.
- ۲- الهی، همایون- پوستینچی، دکتر زهره (۱۳۸۷) بحران‌های منطقه‌ای و ژئوپلیتیک منازعه در خلیج فارس، فصل‌نامه راهبرد دفاعی، سال ششم، ش ۲۰، تابستان.
- ۳- برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه، (۱۳۸۹).
- ۴- تهامی، سید مجتبی (۱۳۷۴)، امنیت ملی.
- ۵- سلمانی، عباسعلی (۱۳۸۵)، «نقش مسکونی کردن جزایر ابوموسی، تنب بزرگ و کوچک در دفاع از آن‌ها و ارایه الگوی مناسب جهت سکونت دائم»، رساله دکترا، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- ۶- عزتی، عزت‌الله (۱۳۷۱)، ژئوپلیتیک، تهران: انتشارات سمت.
- ۷- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۸.
- ۸- متقی، ابراهیم- عسکری، محمود (۱۳۸۸) سیاست دفاعی جمهوری اسلامی ایران در برنامه چهارم توسعه، فصل‌نامه سیاست دفاعی، ش ۲۴، بهار.
- ۹- ویکی‌پدیا (۲۰۱۱)، خلیج فارس.

منابع خارجی و وب‌گاه‌ها

- 1- <http://www.darofogheayande.persianblog.ir>
- 2- <http://www.wikipedia.Fa./Persian gulf; Sep. 14,2011>
- 3- <http://www.tooba.net/magazines/show/257/7>
- 4- http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_population
- 5- http://www.aftab.ir/articles/politics/world/c1c1216792248_persian_gulf_p1.php
- 6- <http://www.mianeh.net/fa/articles/?aid=040>